

КОМУНІКАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Крохмаль Ірина Миколаївна

асистент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
м. Старобільськ, Луганська область, Україна

Актуальність статті полягає в тому, що комунікативний компонент професійної готовності майбутнього фахівця з інформаційної, бібліотечної та архівної справи є важливим та необхідним компонентом.

Мета статті – з’ясувати роль та значення комунікативного компонента професійної готовності майбутнього фахівця-документознавця.

В умовах інформатизації суспільства, широкого впровадження і використання комп’ютерних технологій у різних галузях народного господарства соціальним замовленням вищій школі є підготовка фахівців за спеціальністю „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” („Документознавство та інформаційна діяльність”). Роль документознавця полягає в оптимізації умов створення, обробки, пошуку і використання інформації на основі аналізу документальних та інформаційних потоків, упровадження, ведення і розвитку систем документообігу та методів їх інформаційного забезпечення. Вищезазначені фахівці також повинні здійснювати й ділове спілкування з метою вирішення професійних, соціально-виробничих завдань: забезпечувати необхідною інформацією установу-роботодавця, налагоджувати контакти з потенційними фірмами-партнерами, визначати власний стиль спілкування з керівником, колегами та підлеглими, здійснювати ділове спілкування іноземною мовою в усній і писемній формах у типових професійних ситуаціях [8].

Проблемі комунікативної компетентності приділяють увагу вітчизняні та зарубіжні вчені в галузі педагогіки і психології: О. Аршавська, І. Воробйова, Н. Гез, Т. Дементьєва, Ю. Ємельянов, Ю. Жуков, М. Заброцький, Д. Ізаренков, О. Касаткіна, Б. Ломов, С. Максименко, І. Максимова, А. Москаленко, Р. Мільруд, С. Петрушин, Л. Савенкова, Ю. Федоренко, Ю. Федоренко, Л. Хоружа, S. Blum-Kylka, M. Canale, K. Korhonen, E. Levenstone, S. Savignon, M. Swain, E. Tarone.

Дослідженням проблеми професійної підготовки майбутніх документознавців в Україні та Росії займаються: В. Бездрабко, Н. Гайсинюк, С. Кулешов, В. Лучанська, О. Матвієнко, Ю. Палеха, Є. Плешкевич, С. Харченко, Н. Христова, О. Цвид-Гром, Я. Чепуренко, Г. Швецова-Водка [7].

Поняття „комунікативна компетентність” є однією з важливих наукових категорій, вивчення якої розпочалося в 60-70-ті рр. ХХ сторіччя. Це поняття увійшло до педагогіки і психології разом із категорією „спілкування”. Сьогодні існує значна кількість досліджень, присвячених цій проблемі. Разом з тим учені постійно вказують на виняткову важливість і точність визначення цього терміна, „тому що представники різних галузей знань описують це поняття з позиції власних інтересів і підкреслюють у ньому те, що є найсуттєвішим для цієї науки” [2].

Детально поняття „комунікативна компетентність” аналізується в роботах Ю. Ємельянова. Він трактує її як засновану на знаннях та чуттєвому досвіді здатність особистості орієнтуватися у ситуаціях спілкування, наголошуючи на тому, що така здатність передбачає соціально-психологічне навчання, тобто подальшу можливість навчатися спілкування. Комунікативна компетентність завжди набувається в соціальному контексті. Вона вимагає від особистості усвідомлення: а) власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки своєї роботи; б) власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб’єктивних спотворень і „систематизованих білих плям” (стійких упереджень щодо тих чи інших проблем); в) готовності сприймати нове в зовнішньому середовищі; г) своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших

соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм); г) своїх почуттів і психічних станів у зв'язку з дією чинників зовнішнього середовища (екологічна психокультура); д) способів персоналізації навколишнього середовища (матеріальне втілення „почуття господаря”); е) рівня своєї економічної культури (ставлення до середовища проживання – житла, землі як джерела продуктів харчування, рідного краю, архітектури тощо) [3].

Вітчизняний дослідник О. Андріянов зазначає, що інформаційно-комунікативна компетентність фахівців документно-інформаційної сфери – особливий вид професійної компетентності, який являє собою здатність спеціаліста аргументовано здійснювати вибір і застосовувати в роботі з інформацією професійні знання, уміння і навички, що забезпечують при цьому ефективне спілкування, зокрема й із застосуванням засобів віртуальної комунікації та використання інформаційно-комунікативних технологій у службовій діяльності. Таким чином, інформаційно-комунікативна компетентність в інформаційному суспільстві є однією з ключових компетентностей фахівців документно-інформаційної сфери, що проявляється у професійній діяльності через вирішення поставлених завдань за допомогою інформаційних та комунікативних технологій [1].

Підготовка фахівців-документознавців є стратегічним державним завданням, яке реалізується зараз у межах освітньої спеціальності „Архівна, бібліотечна та архівна справа”, уведеної на початку 1990-х рр. у ВНЗ III – IV рівнів акредитації України під назвою „Документознавство та інформаційна діяльність”.

Популярність цієї спеціальності невпинно зростає. Надзвичайно важливою постає роль документа, особливо електронного документа, у сучасному суспільстві. Також надзвичайного розвитку набувають інформаційні процеси в усіх різновидах людської діяльності. Стрімко створюються інформаційно-аналітичні підрозділи, інформаційні агентства, усе більш актуальними стають центри науково-технічної інформації, посилюється значення високоякісного інформаційного забезпечення вищого керівництва всіх

рівнів і напрямів соціального управління на базі новітніх технологій і застосування новітніх світових мереж.

Уведення нової освітньої спеціальності в Україні ініціювали провідні фахівці бібліотечно-інформаційного профілю. Уперше підготовку кадрів з цієї спеціальності розпочав у 1995 році факультет бібліотекознавства та інформатики Харківської державної академії культури (ХДАК) на базі створеної у структурі факультету кафедри документознавства. Саме викладачами цієї кафедри були розроблені освітньо-професійні програми, кваліфікаційні характеристики бакалаврів, спеціалістів і магістрів, навчальний план, науково-методичні матеріали, підручники, навчальні посібники тощо. У 1998 році виходить у світ програма та навчально-методичні матеріали з курсу „Документознавство”, оновлені й перероблені 2003 р. [4]. Уперше створюється і видається підручник „Документознавство” (Н. Кушнарєнко) [5], спочатку на базі ХДАК (отримав першу премію на обласному конкурсі „Освіта Харківщини – кращі імена”, у номінації – „Кращий підручник року”), а згодом у видавництві „Знання” (м. Київ). Нині підручник користується значним попитом не лише в Україні, а й у інших країнах СНД, що можна розцінити як успіх української вищої школи. У 2003 році видавництвом „Вікар” (м. Київ) видано наступний підручник викладачів кафедри – „Наукова обробка документів” [6]. Завдяки зазначеним підручникам харківських фахівців забезпечено основу базової підготовки фахівців з документознавства та інформаційної діяльності. Названі підручники є також базовими для підготовки в Україні фахівців з іншої, більш давньої спеціальності – „Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія” .

Важливим є те, що сучасна спеціальність „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” уведено до освітнього напрямку „Культура і мистецтво”. Це пояснює значний обсяг гуманітарних дисциплін, які вивчаються з цієї спеціальності. Також ця спеціальність важлива й для розвитку культури в Україні, оскільки все, що пов’язане з інформацією та документами, так чи інакше стосується до культури в широкому її розумінні.

Під професійною готовністю майбутнього фахівця з інформаційної, бібліотечної та архівної справи ми розуміємо інтегративну якість особистості, яка включає в себе стійку позитивну мотивацію та сукупність соціально-особистісних, загальнонаукових, інструментальних та професійних компетенцій, необхідних для виконання майбутньої професійної діяльності.

Структуру професійної готовності майбутнього фахівця-документознавця складають мотиваційний, когнітивний, операційний та комунікативний компоненти, рівні сформованості яких є відповідними критеріями сформованості цієї готовності.

Отже, детальніше в нашому дослідженні ми зупинимося саме на комунікативному компоненті професійної готовності майбутнього фахівця з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Комунікативний компонент готовності складається з уміння визначати та адекватно скеровувати професійні контакти з роботодавцями, колегами, підлеглими та потенційними партнерами.

Таким чином, комунікативний компонент готовності проявляється через уміння спілкуватися, налагоджувати стосунки, установлювати контакти. Ці здібності розвиваються і формуються у спілкуванні та закріплюються у структурі особистості як своєрідна життєва позиція, котра впливає на життєву перспективу людини і виконує функцію подальшого вдосконалення реальної комунікативної поведінки [9].

Необхідно зазначити, що під комунікативним компонентом професійної готовності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи розуміють здатність установлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає уміння змінювати глибину й коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера зі спілкування. Комунікативні здібності формуються в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, зокрема й з

літератури, театру, кіно з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішення. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

Комунікативний процес розуміється як інформаційна взаємодія між людьми як активними суб'єктами, з урахуванням стосунків між партнерами. Ефективне спілкування завжди передбачає спонтанний і творчий процес, тому ефективне спілкування – це спілкування, що розвиває.

Таким чином, комунікативний компонент готовності майбутнього фахівця з інформаційної, бібліотечної та архівної справи складається з таких показників:

- уміння майбутніх фахівців у сфері ДЗУ налагоджувати стосунки, установлювати контакти з керівниками, колегами, підлеглими, партнерами та відвідувачами;
- уміння орієнтуватися у ситуації ділового спілкування;
- уміння документознавців застосовувати у своїй роботі вербальні й невербальні засоби спілкування, оскільки ці фахівці скеровують професійні дії щодо документаційного та бездокументаційного забезпечення управління;
- дотримання етичних правил і норм ділового, професійного спілкування;
- уміння уважно слухати, відчувати, сприймати, розуміти свого співрозмовника;
- уміння керувати й контролювати свої емоції;
- уміння дотримуватися професійного такту та успішно розв'язувати проблеми під час конфліктних ситуацій;
- уміння допомагати своїм колегам долати проблеми в міжособистісному спілкуванні;
- прагнення до подальшої професійної діяльності в галузі документаційного забезпечення управління, постійного вдосконалення усного й писемного ділового мовлення.

Отже, сформований комунікативний компонент надає можливість майбутнім фахівцям-документознавцям орієнтуватися у різноманітних ситуаціях спілкування; ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних стосунків і умов соціального середовища; уміти будувати контакт з людьми; володіти навичками конструктивного спілкування; усвідомлювати й долати комунікативні бар'єри, що є необхідним для майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріянов О. В. Формування інформаційно-комунікативної компетентності в процесі підготовки фахівців документно-інформаційної сфери / О. В. Андріянов, О. О. Татакі // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 1. – С. 50 – 55.
2. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17–24.
3. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л. : ЛГУ, 1985. – 168 с.
4. Кушнарченко Н. Документознавство : навч.-метод. матеріали до курсу / Н. Кушнарченко, А. Соляник, 2003. – 53 с.
5. Кушнарченко Н. Н. Документоведение : учебник / Н. Н. Кушнарченко. – 7-е изд., стер. – К. : Знання, 2006. – 459 с. – (Высшее образование XXI века).
6. Кушнарченко Н.М. Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова. – 4-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 334 с.
7. Назаренко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. С. Назаренко. – К., 2008. – 258 с.

8. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.020105 „Документознавство та інформаційна діяльність” напряму підготовки 0201 „Культура” : стандарт вищої освіти (Видання офіційне). – К. Міністерство освіти і науки України, 2004. – 24 с.

9. Тюптя О. Комунікативна компетентність особистості / О. Тюптя [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: // www.library.rehab.org.ua/ukrainian/soc/tuptya.